

6. Liu Z., Zhou Y., Yang H., Liu Z. Urban green infrastructure affects bird biodiversity in the coastal megalopolis region of Shenzhen city. *Applied Geography*. 2023. 151. 102860.
7. Melnikov R. O., Yarys O. O. To the ecology and biology of closely related species of thrushes of the genus *Turdus* in different landscapes of northeastern Ukraine. *Ecology and Noospherology*. 2022. 33(2). P. 86–91.
8. Yarys O. O. To the reproduction biology of the Wryneck (*Jynx torquilla* Linnaeus, 1758) in artificial nests in Northeastern Ukraine. *Ecology and Noospherology*. 2021. 32(1). P. 61–67.
9. Yarys O., Chaplygina A., Kratenko R. Breeding phenology of Common Redstart and its reproduction biology with artificial nests in Northeastern Ukraine. *Ornis Hungarica*. 2021. 29(2). P. 122–138

ВІД БІОСФЕРИ ВЕРНАДСЬКОГО ДО НООСФЕРИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Пятаченко В.І.

Президент Благодійного фонду В. І. Вернадського (2001 - 2014 роки)
м. Полтава

Наукова теорія Володимира Івановича Вернадського охоплює життя на землі у всьому часі і просторі — від біосфери через соціосферу до ноосфери, де у повній мірі проявиться мрія людства про панування наукового розуму, справедливості, та реалізації творчого надхнення. По свідоцтву сучасників вченого, він був людиною неймовірної душевної висоти, чистоти, сміливості, порядності.

Рух науки на планеті невпинен, як і швидкість та об'єм наступаючої інформації, знань. У технологічному напрямку, у розвитку штучного інтелекту наука досягла неймовірних успіхів і не видно якоїсь межі у майбутньому. При цьому викликає тривогу, занепокоєння також величезний успіх наукових досягнень у напрямку мистецтва вбивати, знищувати людей, собі подібних істот. Є такі популярні вислови — все що б не придумали вчені — стає зброєю, або війна рухає прогрес. Людство дійшло, а по справжньому опустилося, до планування штучного зменшення чисельності народонаселення на планеті — конференція ООН зі сталого розвитку у Ріо-де-Жанейро у 1992 році.

І тоді виникають питання: нащо нам такий прогрес; чи правильним шляхом ми будуємо ноосферне суспільство; можливо щось не враховуємо, маємо якісь вади у такому інструменті, як втілення науки у всі сфери життя; чи не знищить себе людство раніш ніж ми опинемося у ноосфері?

Ми народилися у цей світ, прийняли його, не у всьому задоволені, шукаємо знання, яке змінили б його на краще, і не знаходимо. Шукаємо причини зовні, а вони знаходяться у нас всередині.

«Ми несвідомо думаємо, що Бог бачить нас зверху, але він бачить нас зсередини». (Жільбер Сесброн)

Вашій увазі, шановні учасники, я надаю дуже спрощене, однобічне та схематичне моє суб'єктивне бачення елементів духовного світу, як доповнення до наукового пізнання.

По-перше, світ створений і існує згідно відповідних законів. Якщо порушуються закони фізики, хімії, математики, біології та інші, якими оперує наука, порушується гармонія світу в більшій чи меншій мірі, інколи навіть у глобальній. Якщо, скажімо, порушуються закони математики продавцями, то можна втратити роботу, або навіть сісти за ґрати. Порушення законів фізики на дорогах приводить до аварій та навіть до катастроф. А що відбувається, коли порушуються закони громадського, соціального співіснування? Згідно логіки — теж до неприємностей, від окремих людських до загальних глобальних катастроф. Та вся біда полягає в тому, що ці закони ми майже не знаємо, та не виконуємо їх взагалі.

«Люди будуть сперечатись через релігію, писати про неї книжки, боротись і вмирати за неї, але тільки не жити згідно неї». (Чарлз Колтон)

По-друге, кожна окрема дія людини, кожен крок має свою ціль. Копати землю, щось будувати, кудись йти чи їхати, щось купувати, чи продавати, тощо — все має свій сенс. Та теорія еволюції не дає відповіді на головне питання: яка ціль життя людини на землі взагалі. Виявляється якийсь нонсенс: кожен крок людини має свою ціль, але сума усіх кроків, усього життя не приводить до єдиної, загальної для усіх людей кінцевої мети життя. Дерево, дім, дитина не переконує, бо тварини з цим справляються не гірше людей. А якщо немає загальної мети життя, то навіщо якісь правила чи закони, бо таке життя є безцільним. Тоді людина сама формує для себе тимчасові та ситуативні і мету і закони. Мета — бути щасливим, правила — все що не заборонено — дозволено. Узагальнено — коли нема Бога — все дозволено. Тоді брат Каїн вбиває брата Авеля і продовжується це до сьогоднішнього дня. До речі, після вбивства Каїн став будувати місто, оточуючи його парканом. Страх відплати вже поселився в його душі.

«Я вражаюсь, чому люди віддають перевагу блукати у невідомості з багатьох важливих питань, коли Бог подарував їм таку найчудовішу книжку одкровення». (Майкл Фарадей)

По-третє, існують дві теорії появи, розвитку і завершення людської цивілізації. Перша, наукова оперує теорією великого вибуху і еволюційного розвитку, та згідно з вченням Вернадського проходить стадію ноосферного суспільства, тобто закінчується раєм на землі. Життя окремої людини обмежене цим земним життям і продовження не має. Друга, духовна теорія, візьмемо християнську, спирається на Бога, на те, що він є Творець усього і наше земне життя не є скінечним, а продовжується у іншому вимірі і його якість там залежить від того наскільки співпадають у земному житті людська воля із волею Божою. І земного раю не може бути, бо рай — це поняття небесне.

«Біблія містить у собі більш ознак достовірності, ніж уся світська історія». (Ісаак Ньютон)

Що до теорії еволюції, то людина є вершиною ланцюга від найпростішої форми життя до людини розумної. Життя передається по другому ланцюгу від одної людини до іншої, одне життя дає життя іншому, а саме зникає. Природній відбір — виживає сильніший. Так живе тваринний світ. Та оскільки людина має своїм далеким пращуром тварину, то цей закон автоматично чи генетично переноситься і на усе людство. За цією теорією людина є частиною природи, найвищим її досягненням, творінням. Тобто треба виживати у суспільстві за рахунок переваги у науковому, інтелектуальному, психологічному та фізичному стані. Здорова конкуренція є основою здорового суспільства. Зараз так. Наука знаходиться у стані постійного розвитку, тому яка буде її чергова позиція покаже лише час.

«Немає протиріччя поміж Богом-творцем і тим, що вже відкрито нами у Всесвіті. Цілком можливо бути релігійною людиною і вченим одночасно».
(Пітер Хіггс)

Що до теорії творіння, то людина створена Богом, і стоїть над природою, має свободу вибору, свободу волі, як можливість творити, душа її безсмертна і наголос ставиться не на позиції — виживає сильніший, а на любові до свого Творця, ближнього, ворога, на совісті, милосерді, пробачені, премудрості, радості, відсутності страху, покладанні на волю Божу, самопожертві. Бо «ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх» писав євангеліст Іван. Задача такої людини, у своєму ідеалі, безкорисливо служити іншим. Наприклад, коли молоді люди вступають у шлюб, то головною задачею для себе бачать не отримання особистого щастя для себе, а зробити щасливим іншого.

«Хай розвивається наукова культура, хай процвітає природнича наука вглиб і вшир, хай розум людини розвивається скільки завгодно, але культурного і морального рівня християнства, котре сяє у Євангеліях, вони не перевершать». (Іоганн Гете)

Наша цивілізація згідно духовної парадигми має чотири відправних точки:

перша — створення людини та переміщення її у рай із задачею розвиватися, стати подібною Богу, Його сотворцем;

друга — непослух людини Богу — вигнання її із раю, з втратою людиною чистоти ума і серця, тобто з пошкодженим розумом; людина стала смертною;

третя — прихід на землю Сина Божого, що вказав людині шлях да спасіння, безсмертя і повернення її у втрачений рай;

четверта і остання — завершення цивілізації, земля і всі діла на ній згорять і буде Нова Земля і Нове Небо — Небесний Єрусалим.

Чи могла перша людина не згрішити? Вважаю, що не могла, бо Господь створивши людину за образом і подобою Своєю дав їй свободу вибору, тобто шлях спроб та помилок, щоб людина вчилася творити і стала дійсно подібною до Бога. На якомусь етапі розвитку падіння людини, тобто відступлення від наказу Творця, було не те щоб не виключене, а стало набуттям досвіду. Тому природно, що після падіння, вигнання із раю людина втратила початкову чистоту ума і серця та надалі розвиваючись в умовах

пошкодженого розуму, втрати спілкування зі своїм Творцем і страждаючи від цього, вимушена знаходити вихід через емпіричне, наукове пізнання світу, його перебудову, удосконалення на свій розсуд. Сучасна людина, що не бачить пошкодження своєї душі, але бачить несправедливість та страждання людей, недосконалість світу, перебудовує його по своєму розумінню, зовні і зрозуміло, для блага народу, як це їй здається.

Святитель Ігнатій Брянчанінов так розкриває стан людини після падіння. Людина після свого створіння зовсім була нездатна до зла. У ній жило і діяло одне цільне добро. Про зло було розуміння тільки теоретичне. Так пізнання про отруту не спричиняє смерті, навпроти, застерігає від неї. Практичне пізнання отрути, тобто смакування її, приносить смерть. Падіння людини відбулося завдяки діяльного досвіду пізнання зла. Зло, що з'явилося в людині так змішалось і змілося з природним добром людини, що природне добро не може діяти окремо, без того, щоб не діяло разом зі злом. Людина смакуванням гріха, тобто досвідченим пізнанням зла отруєна. Отрута проникла у всі частини тіла, у всі сили і властивості душі: вражені недугою гріховною і тіло, і серце, і розум. Згубно лестошів собі, і обдурюючи себе, людство, що знаходиться в падінні, називає і визнає свій розум здоровим, а серце добрим. Здоровий розум і добре серце були до падіння, після падіння у всіх людей, без винятку, розум зробився брехливим, а серце злим. Від гріховної зарази усе в людині прийшло в розлад, все діє неправильно, все діє під впливом брехні і самообману. Так діє її воля, її сердечні відчуття, її помисли. Марно і метушливо називає їх занепале і сліпе людство добрими, витонченими, піднесеними! Дуже небагато людей усвідомлюють себе істотами занепалими, тими, хто потребує Спасителя. У суспільстві занепалого людства деякі люди називаються добрими. Так називаються вони неправильно, відносно. У цьому суспільстві називається доброю та людина, котра робить найменше зла, а злою та, яка робить найменше добра.

На це майже кожна, «нормальна» людина відповість — що ви мені розповідаєте?, я ж все бачу, все відчуваю, все знаю, я адекватна і не треба мене лікувати. Але не може людина адекватно реагувати на світ, якщо механізм адекватного сприйняття світу, як зовнішнього, так і внутрішнього не працює через його пошкодження. Тому на практиці маємо просто життя в ілюзії.

Ще за сім століть до Різдва Христова великий пророк Ісайя стверджував від імені Господа: «...іди і скажи цьому народові: слухом почуєте — і не зрозумієте, і очима будете дивитися — і не побачите. Бо огрубіло серце народу цього, і вухами насилу чують, і очі свої зімкнули, нехай не побачать очима, і не почують вухами, і не зрозуміють серцем, і не навернуться, щоб Я зцілив їх», бо «ваші думки не Мої це думки, а дороги Мої то не ваші дороги, говорить Господь. Бо наскільки небо вище за землю, настільки вищі дороги Мої за ваші дороги, а думки Мої за ваші думки».

Побачити зло у своїй душі — велике досягнення. Святі стверджують, що побачити глибину своєї гріховності, то є більшим, ніж повернути життя мертвому. Святі дійсно вважали себе найбільшими у світі грішниками,

негідниками, уродами, що приносило їм великі страждання, покаяння, чим і очищали свою душу. Це не було лицемірством, у них були відкриті духовні очі. Їх відрізняла від звичайних людей не міра їхнього гріха, бо грішні усі, без винятку, а бачення його. Без очищення душі для звичайної людини побачити весь свій внутрішній бруд буде смертельно небезпечним. Тому Господь і береже людину, приховуючи повноту її гріха, основою якої є гордіня.

Наука, на сьогодні, не в змозі допомогти у цьому випадку, бо не оперує духовними поняттями, вони не мають міри, тому для неї вони наче б то і не існують. Психологія та психіатрія тут ні до чого, вони блукають навколо, займаються душею, а не духом. Якщо інтелект можна виміряти, то поняття честі, гідності, совісті, віри, надії, любові, милосердя, співчуття, жертвності та інше не вимірюються. Цими термінами наука не оперує. Тому, якщо немає терміну, то немає і явища. Ми ж не зможемо збудувати будинок, коли частина матеріалів і конструкцій є, а частина — тільки у віртуальному вимірі. Точні інструменти, та взагалі і всі інші перед використанням мають бути перевірені. Нормальність людини перевіряються знанням, відношенням, та прагненням жити по заповідям Божим. Тож наука сьогодні, що знаходиться у стані розвитку, не охоплює весь спектр реальності. Сподіваюсь, це її майбутнє, та вважаю, що такий напрямок для науки сьогодні значно важливіший ніж праця над удосконаленням летальної зброї, та зброї масового враження.

«Люди до цього часу не знайшли для себе виравдання, для чого вони розіп'яли Христа, але вони зроблять це знову, як тільки видасться такий випадок». (Борис Кригер)

У системі ієрархії трьохскладової людини дух знаходиться над душею, а душа — над тілом. Кожна з цих частин має свої три потреби (Феофан Самітник Вишенський).

Потреби тіла — по-перше: самозбереження — харчуватися, пити, спати. По-друге — потреба у рухові — ходити, працювати, танцювати і тому подібне. По-третє — потреба вживання почуттів — дивитись, чути, торкатися, нюхати. Хто обмежується тільки цими потребами недалеко відійшов від форми тваринного існування.

Потреби душі — по-перше потреба знання, людині хочеться усе пізнати, чи науково, чи через читання, чи почути від когось. Ця допитливість властива кожному. По-друге — потреба підприємництва справ по дому, по науковій справі, громадському, міському, або сільському житті. Не проходить і хвилина аби людина не загадувала щось зробити і зробивши одне, береться за інше. Це потреба у турботі, у всесторонньому піклуванні. По-третє — потреба оточити себе комфортом, наряджати себе, свою домівку, якісні меблі, пристойний одяг, гарні картини, музика, мандрівки, естетичні насолоди. Людині хочеться створити навколо себе рай, замість втраченого. Зрозуміло, що ці потреби не визивають ніякого заперечення і реалізуються.

А от із потребами духа дещо складніше для розуміння. Це — потреба пізнання світу духовного; потреба покою у Богові або покою совісті, що задовольняється виконанням волі Божої, виконанням Христових заповідей; потреба спілкування з Богом, молитовним розчиненням у Богові. Без

реалізації духовних потреб людина ніколи не буде постійно задоволена своїм життям, завжди буде у пошуках чогось..., мабуть істини.

«Якби Бог час від часу не «укладав нас на лопатки», нам ніколи було б подивитись на небо». (Блез Паскаль)

Тому про істину можна міркувати з двох позицій, наукової — це те, що відображує дійсність, правду. Твердження, судження, що перевірено практикою, досвідом. З духовної точки зору істина не є те, що створює спрямована знизу філософія людини, яка знаходиться в падінні. Істина дана нам зверху, тому вона жива, Істина — є Христос.

«Порядок у Всесвіті, котрий розвертається перед нашим поглядом, сам свідчить про істинність самого великого і піднесеного твердження: «На початку був Бог». (Артур Комптон)

А без Істини немає і свободи, бо «пізнайте Істину, й Істина зробить вас вільними» стверджує Євангеліст Іван. Свобода від Бога — то є свобода від своїх пристрастей, бажань, відсутність страху, смиренність — прийняття з радістю все, що з людиною не трапляється, бо все це ліки від Бога, інколи дуже гіркі, для зцілення душі, здобуття безсмертя. Свобода ж у простому людському розумінні, навпаки — є можливість реалізувати бажання тіла і душі, своїх земних пристрастей, де нема місця кінцю бажань.

Прийшов на землю Син Божий, своїм прикладом, своєю смертю на кресті і воскресінням, (ні до, ні після ніхто цього не зробив і не міг зробити), вказав нам шлях до зцілення і спасіння від смерті, до вічного життя. Надав інструмент — свої заповіді, правила життя у мирі з оточуючим світом. Але до цього часу нічого не змінилося. Не до Христа ми звертаємося, а до нашого пошкодженого розуму, дійшли у своєму падінні до схиляння перед штучним інтелектом, бо свого вже не дістає. Чим більше розвивається наука, відірвана від духовних цінностей, чим більше отримуємо наукових, філософських, психологічних знань, тим більше, парадокс, їх не дістає, і тим більш катастрофічним стає існування людства на Землі.

«Ще настане день, коли будуть сміятися над дурістю сучасної нам матеріалістичної філософії». (Луї Пастер)

Людина, що покладається на Бога, змінює насамперед себе, чим спасає і оточуючих. «Стяжи дух мирний і навкруги тебе врятуються тисячі» казав Серафим Саровський. Відомі випадки, коли під час бойових дій самим надійним захистом міст була колективна молитва — звертання до Бога обов'язково з покайням у своїх гріхах, бо все — від Бога. Все що з людиною відбувається попускається Богом за гріхи, або дається для укріплення та удосконалення душі, для її блага, для її спасіння. Бо тільки Бог знає як самим щадним лікуванням спасти душу кожної окремої людини. Любов Бога до кожного свого створіння безмежна, так любити людина не в змозі. Але Бог, надавши людині свободу волі, терпляче чекає поки людина сама не повернется до свого Творця обличчям і тоді Сам біжить на зустріч їй, готує їй майбутнє. Апостол Павло казав: «Чого око не бачило й вухо не чуло і що на серце людині не приходило, — те приготував Бог тим, які люблять Його!»

«Не наше діло приписувати Богу, як йому слід керувати цим світом»
(Нільс Бор)

Людство в окремих своїх групуваннях страждає не від відсутності сили, знання, інтелекту, а від відсутності любові, самопожертви заради іншого. Ми живемо, вірніше виживаємо, у площині тваринної поведінки. Але тваринам легше — у них є інстинкт, закладений Творцем. Наприклад: мурахи, бджоли. У людини є значно більше — здатність творити, свобода волі, свобода вибору, можливість вийти з площини, де інтереси кожного знаходяться у незперервній конкуренції у боротьбі за «місце під сонцем», та підніматись по вертикальній вісі до Істини, Свободи, Любові. До безсмертя.

«Біблія говорить нам про те, як зійти на небо, але не про те, як воно влаштовано». (Микола Коперник)

Ще раз хочу підкреслити — викладене для наукової конференції є моє суб'єктивне, одностороннє, схематичне, поверхнєве та дуже спрощене бачення світу сьогодні.

ЄДНІСТЬ ПРИРОДИ ТА МЕНТАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТОСТІ В СВІТЛІ ІДЕЙ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Рибалка О.Я.

Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка,
м. Полтава

Поступовий перехід від біосфери до ноосфери є основою наукової картини світу за вченням В.І. Вернадського. Ноосфера є оболонкою розуму на планеті. Ноосфера, на думку В.І. Вернадського, це останній етап розвитку біосфери в якій особливу роль відіграє особистість.

На думку Володимира Моргуна «Особистість – це людина, яка активно освоює і свідомо перетворює природу, суспільство і саму себе, яка має унікальне динамічне співвідношення просторово-часових орієнтацій, потребово-вольових переживань, змістових устремлінь, рівнів оволодіння та форм реалізації діяльності. Цим співвідношенням визначається свобода самовизначення особистості в її вчинках і міра відповідальності за їх (включаючи і непередбачувані) наслідки перед природою, суспільством і своєю совістю» [3, с. 635].

Взаємодія людини і природи – одна з найбільш важливих екологічних і соціальних проблем. У своїх наукових працях Володимир Вернадський виходив з єдності і взаємодії явищ природи і діяльності людини. Людина поступово стає могутньою «геологоутворюючою силою» сприяючи переходу біосфери в ноосферу [1].

Проте, необхідно відзначити, що останні десятиліття, людина перетворюючи оточуюче природне середовище, значно погіршила екологію життєвого простору, руйнуючи і забруднюючи його. У багатьох регіонах планети в біосфері екологічна ситуація знаходиться в критичному стані. Це значною мірою стосується і України. Війна, яка принесла в нашу країну горе і